

De Trinitatis

Kontemplation över en kristen gudsbild

Innehåll

Förord.....	3
Ouvertyr.....	3
Dopet, tron och Gud.....	4
Faderns, Sonens och den helige Andes namn.....	5
In i en enda gemenskap.....	5
En enda vilja.....	5
En enda uppenbarelse.....	5
Ett enda namn.....	5
Frågeställning.....	6
Gud är en.....	6
En mänsklig messias.....	6
En person med tre roller.....	7
En enda gudomlig idé.....	7
Slutsatser.....	8
En enda Gud, Fadern.....	8
Ingen är Fader utan barn.....	8
Vad vet vi om Gud?.....	9
Den ende sanne Guden.....	10
Fadern och Sonen.....	11
Logos.....	11
Son.....	11
Fadern som orsak.....	11
Arios.....	12
Den helige Ande.....	13
Jesu avskedstal.....	13
Apostlarnas undervisning.....	14
Slutsatser.....	15
Fadern, Sonen och den helige Ande.....	16
Likheter och olikheter.....	16
Ett enda namn.....	16
Kärlekens ande.....	17
Den monarkiska gudsbilden.....	18
Bilder.....	18
Avslutning.....	19

Gud vore väl allt bra liten om vi kunde förstå Honom helt – inte ens större än våra huvuden!

Förord

Kristendomen är en mystisk religion. Å ena sidan säger den sig vara monoteistisk och tro på en enda Gud, å andra sidan sker allt som görs i Faderns, Sonens och den helige Andes namn.

Den som för första gången närmar sig kristendomen kommer naturligtvis att fråga sig hur detta kan tänkas hänga ihop. En eller tre? En i tre och tre i en?

Denna lilla uppsats ska försöka beskriva hur kristna närmar sig en gudsbild, en *teologi*.¹ Den kommer inte att ge alla svar, det kan konstateras från början. Däremot kommer den att visa att kristna inte alls ägnar sig åt någon oreflekterad auktoritetstro utan tvärtom lagt väldigt mycket tankemöda på att vilja förstå och förklara sin tro.²

Ouvertyrt

Det närmar sig midnatt.

Inom kort ska de trefaldiga glädjeropen skalla genom vår luften i kyrkan: Kristus är uppstånden – ja, han är sannerligen uppstånden!

Innan dess döps årets katekumener. Kejsar Filips tolerans mot de kristna har gjort det möjligt att ha en ovanligt stor klass av intresserade i år, och majoriteten av dessa har valt att låta sig döpas. Dessutom har församlingen kunnat investera i ett riktigt dopkapell. Det invigs denna påsknatt år 1000.³

Församlingens föreståndare⁴ kan inte låta bli att vara extra glad och tacksam till Gud över den rika välsignelse Han utgjutit över stadens kristna. Allt är väl!

Dopgraven är tom nu. Sedd uppifrån är den byggd som en åtkant.⁵ Här är platsen där himmelens fyra vindar möter jordens fyra hörn; där Gud griper in i människors liv och tar dem upp i sitt rike.⁶

I dopgraven porlar ständigt friskt vatten. Det är en ingenjörskonst i sig att kunna uppfylla de urgamla reglerna för dopförrättningar;⁷ att kunna döpa genom att sänka ner⁸ dopkandidaterna i rinnande, svalt vatten. Blyrören som leder in vattnet till dopgraven och sedan bort igen, från källan till floden, har nära nog kostat en förmögenhet att lägga ner och få att fungera. Men det har det varit värt. Vad gör vi inte för den herre som så älskat oss att han gått i döden för att frälsa?

---

1 Av grekiskans *Theos*, Gud och *logos*, ord. Teologi är bokstavligen ord om Gud, och därmed en del av hela den kristna trosläran, även om ordet också fått den utökade betydelsen att innebära helheten.

2 Både fyrahundratalets Augustinus och elvahundratalets Anselm av Canterbury är väl utbildade i filosofi och hävdar båda behovet av att förstå det man kommit att tro; ”jag tror för att jag ska förstå”.

3 Ännu har ingen tänkt tanken att räkna åren från Kristi födelse. Det romerska riket räknar tiden sub urbae condito, alltså från staden Roms grundläggning. Vi skulle säga att det skedde 753 f.kr. och att påsknatten vi här tillsammans bevittnar under imperiets millenniejubileum var året 258 enligt vår egen tideräkning.

4 Av grekiskans *Episkopos* kommer det under 300-talets ledarbrist då alla ska vara kristna att bildas ordet biskop, för den som leder verksamheten i en större stad med omgivande landsbygd, ett stift. Ännu är titeln förbehållen den som leder en enskild församling och motsvaras alltså bäst av våra ord pastor eller kyrkoherde.

5 Fornkyrkliga dopgravar är vanliga överallt runt medelhavsområdet. Från denne författares hem kan de nås med flyg under en semesterresa (Arianernas dopgrav från 300-talets Barcelona) eller tjänstedito (både i Genève och i Milano).

6 Redan från början sågs dopet som inledningen av det kristna livet: Apg 2:38,41; 8: 35-37; 9:17-18 osv.

7 *Didaché* VII:1-2 (Antiokia omkring år sjuttio): ”Men vad angår dopet, så skolen I döpa ...i Faderns, Sonens och den Helige Andes namn i rinnande vatten. ... Om du inte kan döpa i kallt vatten, så må det ske i varmt.”

8 För att synliggöra dopet som slutet på det gamla livet och uppståndelsen till det nya enligt Rom 6:2-6.

Den siste dopkandidaten har nu lagt av sig sin enkla klädsel och leds av en diakon fram till trappan och ned i dopgraven. Där står en av församlingens äldste⁹ redo som dopförrättare. Redo att döpa enligt allra äldsta urkristna tradition: I Faderns, Sonens och den helige Andes namn.¹⁰

I själva dopakten ingår trosregeln. Tre gånger utfrågas då dopkandidaten om sin tro. Efter varje fråga och dess jakande svar sänks han ned i vattnet och lyfts åter upp.

- ”Tror du på Gud, den allsmäktige Fadern?
- ”Tror du på Jesus Kristus, hans ende Son, vår Herre;
som föddes av den helige Ande och jungfrun Maria;
som under Pontius Pilatus korsfästes, dog och begravdes;
uppstod från de döda på tredje dagen;
steg upp till himlen, sitter på Guds högra sida
och skall komma därifrån för att döma levande och döda?
- ”Tror du på den helige Ande?¹¹

Efter nedsänkningen i Faderns, Sonens och den helige Andes namn går dopkandidaten naken upp ur dopgraven på en annan trappa, belägen mitt emot den han gick ned i vattnet på. Diakonen hjälper till att klä honom i den vita dopdräkten.¹² Sedan smörjs han med olja innan alla närvarande lägger sina händer på honom och ber att han ska uppfyllas av den helige Ande.¹³

Så öppnas dörrarna in till kyrkan, där resten av församlingen samlats. De nydöpta ska få uppleva sin allra första påsknattsliturgi.¹⁴ Ännu har de ingen aning om vad som väntar dem.¹⁵

Dopet, tron och Gud

Låt oss summera. Från allra första början sågs dopet som porten in i det kristna livet.¹⁶ Tidigt insåg man behovet för dopkandidaterna att först lära sig det grundläggande i den kristna tron.¹⁷ Snart infogades en kort sammanfattning av trosregeln i dopgudstjänsten. Dopbekännelsen blev grunden till ett *credo*, en officiell trosbekännelse, den apostoliska.

Dopet genomfördes med trefaldig nedsänkning och dopbekännelsen formulerades också den i tre delar utifrån dopbefallningens tre agenter Fader, Son och Ande.

Det är alltså dopbefallningens ordalydelse som är själva grunden och utgångspunkten för de första kristnas teologi, för den fornkyrkliga gudsbilden.

---

9 Grekiskans *Presbuteros*, som lånats och förkortats i sinom tid till vårt ord för den som, precis som författaren, på delegation från biskopen förrättar kyrklig tjänst; prästen.

10 Frälsarens egen befallning i Matt 28:19b.

11 Den gammalromerska dopbekännelsen från 200-talet, sedermera utbyggd till det vi kallar den Apostoliska trosbekännelsen. Texten här är tillkommen genom lämpliga strykningar ur Sveriges kristna råds, SKR:s, ekumeniska översättning av den senare, publicerad 1996.

12 Hämtat från Upp 19:7-8.

13 Som i Apg 8:15-17; 9:17; 19:5-6.

14 Avsnittet bygger på konsensus från kyrko- och liturghistorisk forskning och är väl belagt i många primärkällor.

15 Katekumenerna har hittills deltagit bara i den första halvan av församlingens liturgi, i ordets gudstjänst. Själva nattvardsmässan är ny för dem. Tyvärr syftar avsnittets avslutning också på att med kejsar Filip arabens död två år senare inleds en tid av förföljelse mot de kristna som nästan utplånade kristendomen. Flera av de nydöpta den här påsknatten kom att dö som trons vittnen. Se 1 Kor 15:29 där Paulus beskriver dopet som en ingång till martyriet.

16 Att det fortfarande var så man såg det när kristendomen kom till Sverige på allvar ett årtusende senare kan man se – dopfunten ställdes alltid vid ingången till en medeltida kyrka. På senare tid börjar den flyttas tillbaka dit från koret.

17 Exegeterna är överens om att de fyra första kapitlen av 1 Petr är en sådan urkyrklig dopundervisning.

Faderns, Sonens och den helige Andes namn

*Då gick Jesus fram till dem och talade till dem: "Åt mig har getts all makt i himlen och på jorden. Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar: döp dem i Faderns och Sonens och den helige Andens namn och lär dem att hålla alla de bud jag har gett er. Och jag är med er alla dagar till tidens slut."*¹⁸

I dopbefallningen ligger nyckeln till den kristna beskrivningen av Gud. Från den grekiska textens ord "i Faderns, Sonens och den helige Andes namn" utgår kristenhetens alla resonemang för att skapa en teologi, en gudsbild. Låt oss därför fördjupa oss en stund i vad där faktiskt står.

In i en enda gemenskap

Det ord som är översatt med "i" är den grekiska prepositionen *eis*, som förutsätter en rörelse - "in i" någonting. Döpet är alltså en förflyttning ifrån utanför till inuti. Vad dopkandidaten sätts in i beskrivs i samma mening med tre titlar; fader, son och ande. Döpet flyttar oss alltså in i en krets bestående av dessa tre; Fadern, Sonen och Anden.

En vanlig tolkning är att döpet innebär att inlemmas i gemenskap med Fadern, Sonen och Anden.¹⁹

En enda vilja

Grekiskans uttryck "i [någons] namn" innebär "på dennes uppdrag". Att döpa i Faderns, Sonens och den helige Andes namn innebär alltså att förrätta dop på uppdrag av dessa tre.

Det är värt att lägga märke till att på grekiska står ordet namn i singularis. Det står alltså ett namn, dvs. ett enda uppdrag. Fadern, Sonen och Anden ger således dopförrättaren ett gemensamt uppdrag, som de är överens om alla tre. Dopbefallningen vittnar alltså om en enighet mellan Fadern, Sonen och Anden.

En rimlig förståelse är att fastän Fadern, Sonen och Anden nämns separat, med varsin titel, har de ändå en och samma enda vilja.

En enda uppenbarelse

Det berättas att den första utgåvan av evangelium enligt Matteus skrevs på arameiska, Jesu eget talade språk. Arameiskan är nära släkt med hebreiskan som Jesu bibel skrevs på. Det är därför intressant att se efter vad det hebreiska ordet för namn betyder. Det visar sig att ordet ingår i ett par tillsammans med det ord som brukar översättas med själ. Det ena innebär vad en person är i sig själv, det andra vad som är känt om en person. Man kan säga att de båda orden beskriver en person inifrån respektive utifrån.

Hebreiskans ord för namn beskriver vad omvärlden kan veta om en person, i det här fallet vad som är känt om Fadern, Sonen och Anden. Lagg märke till att entalsformen innebär att en och samma sak är känd för alla tre. Det är naturligt att detta innebär att de har en enda gemensam uppenbarelse.

Ett enda namn

Naturligtvis går det också att göra en verkligt bokstavig läsning av dopbefallningen. Det skulle i så fall innebära att Fadern, Sonen och Anden har ett enda gemensamt namn.

Vad det innebär återkommer vi till. Det finns flera olika möjliga tolkningar att lyfta fram efter hand.

---

¹⁸ Matt 28:18-20 enligt Bibel 2000 – bibelcitater hämtas därifrån om inget annat sägs (och varför!).

¹⁹ Den klassiska kristendomen kopplar sedan samman detta med löftet om gudomlig natur i 2 Petr 1:4, men eftersom målet med denna uppsats inte är att studera gudomliggörelse – det får göras på annan plats – går vi vidare utan att fördjupa oss i vad detta att döpas in i treenighetens gemenskap kan tänkas betyda och innebära.

Frågeställning

Om Fadern, Sonen och Anden har ett namn, en gemenskap, en vilja och en uppenbarelse – vad betyder det? Vad innebär det? Vilken relation har de till varandra? Hur ska vi tänka om dem?

Resterande sidor av denna uppsats kommer att ägnas åt olika försök som gjorts att besvara detta.

Gud är en

Det var i Antiokia de troende för första gången kallades kristna.²⁰ Då hade evangelium börjat predikas för hedningar.²¹ Innan dess var de troende av judisk börd och kallades lärjungar.²² Deras tro kallades Vägen.²³

Ingenting var viktigare för en jude under hela antiken än den judiska trosbekännelsen ”Gud är en”²⁴ och självfallet var de första lärjungarna tvungna att ta ställning till hur judisk monoteism skulle förenas med dopbefallningen. Detta blev en verklig tankenöt för de första kristna!

Låt oss titta på några försök att bygga en gudsbild utgående ifrån monoteismen. De är ungefär från varsitt av den kristna trons första århundraden.

En mänsklig messias

*De fortsatte dag efter dag med att undervisa i templet och hemma och förkunna budskapet att Jesus är Messias.*²⁵

Den av Jesus själv grundade församlingen i Jerusalem hade, under apostlarnas ledning, ett särskilt budskap till sin stad och sin samtid; att Jesus är Messias. De menade att i Jesus uppfylldes Guds löften²⁶ i Skriften²⁷.

Hebreiskans *HaMashiach* betyder den Smorde och är ursprungligen beteckningen på någon av Gud särskilt utvald och utrustad *människa*, sänd för att rädda Guds folk Israel undan någon stor fara. Sådana av Gud smorda människor hade uppträtt med jämna mellanrum i historien. Det berättas om sådana hjältar i Domarboken²⁸ och i hävderna efter stora kungar²⁹.

Det är inte alls konstigt att folket väntade sig ytterligare en sådan mänsklig räddare:

*[Herodes] samlade alla folkets överstepräster och skriftlärda och frågade dem var Messias skulle födas. De svarade: ”I Betlehem i Judeen, ty det står skrivet hos profeten: ’Du Betlehem i Juda land är ingalunda ringast bland hövdingar i Juda, ty från dig skall det komma en hövding, en herde för mitt folk Israel.’”*³⁰

Jesu egna lärjungar hoppades på ett jordiskt messianskt kungadöme:

*De som hade samlats frågade honom: ”Herre, är tiden nu inne då du skall återupprätta Israel som kungarike?”*³¹

En grupp troende med judiskt ursprung accepterade att Jesus verkligen var den av Gud sände Messias.

---

20 Apg 11:26.

21 Apg 11:19-21.

22 Apg 6:1; 9:1, 26; 13:52 – med flera.

23 Apg 9:2; 18:25-26; 19:9 – en fullständig lista finns i ordförklaringarna till 1917 års Bibel.

24 Hör, Israel! Herren, vår Gud, Herren är en (ur 5 Mos 6:4). Israels monoteism stod i skarp kontrast till andra folks dyrkan av en mängd olika gudar.

25 Apg 5:42.

26 Så förkunnas det i Apg 2:31, 36; 3:18, 20. Läs gärna den vackra personliga bekännelsen i Joh 11:27.

27 Apg 17:3 och 18:28. Med Skriften menas här Israels heliga böcker, som de kristna senare kallar GT.

28 Inledningsvis om de Gud sänt för att rädda Israel från fiender i 2:16, 18; om Otniel i 3:10; om Debora (en kvinna!) i 4:4.

29 Om Saul i 1 Sam 24:7, 26:9 m.fl; David i 1 Sam 16:13, 2 Sam 22:51, 2 Krön 6:42, Ps 18:51; Juda kungar i Ps 2:2, 20:7, 132:17; samt om perserkungen Cyrus (en hedning!) i Jes 45:1.

30 Matt 2:4-6.

31 Apg 1:6.

Jesus var uppfyllelsen av Guds löften, men man såg i dessa löften inget mer än de tidigare smorda gestalter Gud sänt förut till sitt folks räddning. Jesus var den siste och den störste, men ändå en i raden av hjältar och av mänskligt ursprung precis som de.

Genom denna nära anslutning till skrifterna bevarade denna grupp³² monoteismen och messiastron på samma gång. Jesus var deras Messias, sänd av Israels Gud.

Apostlarna och evangelisterna som personligen träffat Jesus och skrivit om honom i vårt NT höll å ena sidan med om att Jesus var Messias, Jesus var uppfyllelsen av Guds löften och Jesus var fullt ut verklig människa. Däremot slutade de inte där. De såg Jesus som också mer än människa.³³ Det betyder att redan urkyrkan underkände tanken på en rent mänsklig messias för att bevara monoteismen.

En person med tre roller

Ett sätt att tolka dopbefallningens namn i singular är att det skulle handla om en och samma person, som vid olika tillfällen väljer att uppträda i tre olika roller. Ibland som Fader, ibland som Son, och slutligen som Ande.³⁴ Detta är en väldigt textnära läsning av dopbefallningen som på ett elegant sätt bevarar monoteismen. Av latinets ord för roll, *modus*, kallas detta för modalism.

Problemet är bara ett annat dop – Jesu eget, där de tre personerna beskrivs som närvarande samtidigt:

När Jesus hade blivit döpt steg han genast upp ur vattnet. Himlen öppnade sig, och han såg Guds ande komma ner som en duva och sänka sig över honom. Och en röst från himlen sade: ”Detta är min älskade son, han är min utvalde.”³⁵

Detta och flera andra bibeltexter där Fadern och Sonen³⁶ uppträder samtidigt gjorde att modalismen inte blev grunden för fornkyrkans teologi. Den fick tidigt överges av klassisk kristendom.

En enda gudomlig idé

Ett tredje sätt att försöka behålla monoteismen samtidigt som självständigheten hos dopbefallningens tre personer bevaras har formulerats utgående från filosofen Platons s.k. idévärld.

Platon hade, precis som vi, lagt märke till att runt omkring oss finns en värld som går att dela upp i olika grupper. Varje grupp består då av individer med vissa olikheter, men med klara gemensamma drag. Det finns trianglar, som alla har tre hörn, och det finns hästar som alla har någon gemensam 'hästighet'. Cirklar saknar hörn och kor saknar hästigheten, de båda hamnar således i andra grupper.

Platon tänker sig att orsaken till dessa likheter är att grupperna har förebilder. Vår värld, sinnevärden, är en skugga eller projektion av en tankens värld, idévärden. I idévärlden finns de perfekta korna, cirklarna, trianglarna och hästarna i form av de egenskaper som alla dessa grupper har gemensamt hos oss.

Utgående från Platon kan man nu tänka sig att det finns hos Fadern, Sonen och Anden en gemensam gudomlighet. Då kan Fader, Son och Ande vara tre personer men samtidigt en enda gudom, eftersom de har del i den enda existerande gudomligheten.

---

32 Eftersom de lever under de första århundradena har vi inte så mycket källmaterial om dem, men vet att de kallats Nazarener eller Nazariter efter Jesu titel Nasaré.

33 Se vårt särskilda Kristologiska textmaterial som finns utlagt på vår hemsida.

34 Med ett grekiskt lånord kallas detta för Modalism.

35 Matt 3:16 – 17. Lägg märke till att Matteus ansluter sig till senjudendomens sätt att tala om Gud i omskrivningar. Guds rike kallas Himmelriket, och här kommer Guds röst från himlen.

36 En bok med många sådana exempel är Johannes uppenbarelse, där Gud och Lammet ofta nämns tillsammans; t.ex. som frälsare (7:10), mottagare av förstlingskörden (14:4), det nya Jerusalems tempel (21:22) och sittande på en gemensam tron (22:1, 3).

På så sätt bevarar Platons gudomlighet monoteismen samtidigt som Jesu dopbefallning upprätthåller den åtskillnad mellan Fader, Son och Ande som vi såg alldeles förut.

Som så ofta när teologerna tar filosofin till hjälp blir resultatet något som låter väldigt bra. Platons idévärld som utgångspunkt för en förklaring till hur tre personer samtidigt kan vara en Gud var därför populär och försvarad. Under en lång tid sågs den som en seriös och fungerande gudsbild.³⁷

Problemet med att underordna en gudsbild under Platons idévärld är dock att Gud då blir underordnad idéerna. Det måste först finnas en oberoende idévärld som innehåller idén gudomlighet för att idén gudomlighet ska kunna delas av Fader, Son och helig Ande så att de kan ses som en enda Gud. På samma sätt måste det finnas en självexisterande godhet som Gud måste likna för att kunna kallas god och en idé om faderskap som Gud måste tillägna sig för att kunna kallas Fader, osv.

För att kunna förklara Gud med filosofin som utgångspunkt krävs alltså att filosofins idéer blir Guds utgångspunkt. Gudsbilden blir inte bara abstrakt och intellektuell. Den berövar Gud Hans ställning som alltings ursprung och upphov och Hans ställning som den Högste och ingen underordnad.

Slutsatser

Monoteismen som enda utgångspunkt fungerade inte som grund för en teologi. Det gjordes bra försök under kristenhetens första århundraden att förstå uppenbarelsen, såsom den gavs oss i dopbefallningen, enbart utifrån att Gud är en, men resultaten höll inte och de har försvunnit ur gudsbilden efter hand.

Följaktligen behöver vi söka vidare efter ett fungerande försök att förstå dopbefallningens ord. En tanke som ligger mycket nära den judiska bekännelsens ”Gud är en,” är skriftens ord ”en enda Gud, Fadern”. Därför vänder vi oss nu till NT för att se vad det har att tillföra oss i vårt sökande.

En enda Gud, Fadern

Ty även om det finns så kallade gudar, i himlen eller på jorden – och det finns ju många gudar ... – så har vi bara en Gud, fadern från vilken allting utgår och som är vårt mål,³⁸

Vi tror på en enda Gud, allsmäktig Fader,³⁹

Från aposteln Paulus hämtar 300-talets kristna inledningen till de ekumeniska konciliernas stora trosbekännelse. Vad kan Pauli ord ha att säga?

Ingen är Fader utan barn

I NT är den viktigaste⁴⁰ benämningen på Gud ordet Fader. Vad betyder det att Gud kallas Fader⁴¹?

Här på jorden har ordet fader maskulint genus. Det betecknar alltså en man. Men även om alla fäder är män, så är inte alla män fäder. Den som är man är det i sig själv, på grund av sina egna inneboende egenskaper.⁴²

---

37 En noggrann genomgång av detta sätt att tänka gör Gregorios av Nyssa i sin bok *Inte tre Gudar* tillägnad förkunnaren Ablabius (omkring 390).

38 Paulus i 1 Kor 8:5-6a.

39 Nicenska trosbekännelsens inledning – antagen av det andra ekumeniska konciliet i Konstantinopel år 381. Lätt märke till att det citerade stycket är universellt – exakt samma ordalydelse används av alla; ortodoxa, romerska katoliker och protestanter samt i Sveriges kristna Råds ekumeniska översättning.

40 Viktigast därför att det är så vi får och förväntas tilltala Gud (Matt 6:9, Luk 11:2, 1 Petr 1:17).

41 I varje fall betyder det inte att Gud är en man. Eftersom Gud skapar *hela* mänskligheten till sin avbild (1 Mos 1:27) är Gud höjd över könsdifferentieringen och Skriften tvekar inte att ge Gud även feminina egenskaper (t.ex. Jes 66:12-13).

42 Rent genetiskt är det så att alla män har två olika kromosomer i det 23:e mänskliga kromosompåret – medan kvinnor har två lika.

Fader är däremot ingen på grund av enbart det han är i sig själv. Ordet fader förutsätter en *relation*, och inte vilken relation som helst.⁴³ Det förutsätter en relation till en *avkomma*, till någon av samma slag som en själv, till vilken man givit av sina egna inneboende egenskaper, och till vilken man är upphov, dvs. kausal orsak.

Det är helt enkelt så att fast författaren till denna text och hans bror båda är män, är bara författarens bror en fader. För bara brodern har barn⁴⁴.

För att Gud ska kunna kallas Fader gäller det rimligtvis att Han har en relation till någon lik Honom själv, som Han är det kausala ursprunget till, och har givit samma egenskaper som Han själv har. Gud kan inte kallas Fader utan att ha (minst ett) barn.

Detta bekräftar Skriften. I den annars närmast knastertorrt sakliga Ordspråksboken finns ett mycket vackert poetiskt avsnitt där den beskrivs som är ett barn, som Gud både har och är upphov till:

*Herren skapade⁴⁵ mig som det första, som begynnelsen av sitt verk, för länge sedan.
I urtiden formades jag, i begynnelsen, innan jorden fanns.
Innan djupen blev till föddes jag, när det ännu inte fanns källor med vatten,
innan bergen fått sin grund, innan höjderna fanns föddes jag,
när han ännu inte gjort land och fält eller mulden som täcker jorden.
När han spände upp himlen var jag där, när han välvde dess kupa över djupet,
när han fyllde molnen däruppe med kraft och lät djupets källor bryta fram,
när han satte en gräns för havet och vattnet stannade där han befallt,
när han lade jordens grundvalar, då var jag som ett barn hos honom.
Jag var hans glädje dag efter dag och lekte ständigt inför honom,⁴⁶*

Den hebreiska texten till Ordspråksboken beskriver den talande som Guds vishet. Grekiska översättningar använder det grekiska ord för vishet, som på svenska blivit ett namn: *Sofia*.⁴⁷

I NT nämns också det faktum att Gud har barn.⁴⁸ Någon som Fadern är upphov till och har givit alla sina egna egenskaper beskrivs med hjälp av grekiskans eleganta exakta vokabulär och grammatik.⁴⁹

Vad vet vi om Gud?

Vi vet efter att ha läst fram till rubriken till det här stycket att Fadern inte kan vara ensam, ty då kan Han inte kallas Fader. Då förstår vi varför varje försök att strikt bygga en kristen gudsbild enbart på Israels tro att Gud är en, kommer att misslyckas, precis som historien, beskriven tidigare, visat. Men hur vet vi att Gud är Fader?

Det finns för oss människor normalt två källor till kunskap. En är *empirisk*, vilket betyder att den bygger på observationer. Den andra är *rationell*, den bygger på rent tankearbete. Matematiken och logiken är exempel på rationell kunskap. Det mesta andra i vetenskapen bygger på empiri.⁵⁰

43 Det är lätt att lista en mängd olika relationer varje människa kan ha; som ägare till böcker, innehavare av examina, anställning på ett arbete. Även till andra människor finns en mängd relationer; som vän, kund, chef, läkare osv.

44 Astrid, född ett fyrtiotal dagar in på året 2000. Hennes farbror är tacksam för de jämna siffrorna som är så lätta att komma ihåg, ty farbrodern, som är man, har ju bara en hjärncell och vad den är upptagen med bör vara uppenbart för varje läsare :-)

45 I Bibel 2000 används tre olika ord för att beskriva Fadern som kausal orsak. Det första hebreiska ordet har också betydelsen att äga. Innan skapelsen begynte hade Fadern alltså redan sitt barn.

46 Ords 8:22-30.

47 Både hebreiskan och grekiskan har feminina ord för vishet medan vi har vårt realgenus för *Visheten*.

48 Det grekiska ordet *Pais* som är neutrum, precis som vårt ord barn, används bl.a. i apostlarnas förkunnelse om Jesus i Matt 12: 18, Apg 3:13, 26; 4: 27, 30. NT81 översätter emellertid samtliga som tjänare utgående från Matteus Jesajacitat.

49 Detta finns beskrivet i genomgången av Joh 1:1, Fil 2:6 m.fl. i exegetikavsnittet av de kristologiska texter vi publicerat tidigare.

50 Platon ägnade sig mest åt rationell kunskap medan hans lärjunge Aristoteles gjorde många observationer. Senare har anglosaxiska filosofer betonat den empiriska kunskapen medan rationaliteten frodats på den Europeiska kontinenten.

Teologens arbete har viss, men begränsad, hjälp av dessa båda. Huvudsakligen kommer vetande om Gud från en annan källa. Vi brukar kalla den *uppenbarelse*. Om Gud vet vi det Gud valt att berätta om sig själv, inte mycket annat.

*Ingen har någonsin sett Gud.*⁵¹

Osvuret är bäst. Det är klokt att vara noga med begränsningarna av vår kunskap, att inte ge sken av att vi vet mer än vi har täckning för. Vi, med vår erfarenhet av ett liv inom tid och rum, har inte mycket till erfarenhet av hur det är att leva utanför rumtiden. Dessutom har vi ju ingen aning om hur det är att vara något annat än människor. Slutsatsen blir att i oss själva vet vi inget om vare sig hur Guds existens eller hans egenskaper är. För oss är Gud

*alltings upphov, själv utan upphov, oskapad, oförgänglig och odödlig, evig och förblivande, ofattbar, okroppslig, osynlig, obeskrivlig, gestaltlös, ett enda översubstantiellt väsen,*⁵²

Den ende sanne Guden

Vad är då uppenbart om Fadern?

*vi [har] bara en Gud, fadern från vilken allting utgår,*⁵³

*Jag uppmanar dig inför Gud, som ger liv åt allt, och inför Kristus Jesus, som under Pontius Pilatus vittnade med den rätta bebyggelsen – håll ditt uppdrag obefläckat och klanderfritt till vår herre Jesu Kristi ankomst, som den salige och ende härskaren skall låta oss uppleva när tiden är inne, han som är alla konungars konung och alla herrars herre, som ensam är odödlig, som bor i ett ljus som ingen kan nalkas, han som ingen människa har sett eller kan se. Hans är äran och den eviga makten, amen.*⁵⁴

Gud Fadern finns inte i rumtiden där vi är och är inte tillgänglig för oss just nu (Han bor i ett ljus dit ingen kan komma), vi kan inte se Honom eller begripa fullheten av vad Han är.

Han är den högste och över allting; konungarnas konung och herrarnas Herre, den ende härskaren.

Han är ensam odödlig, dvs. Han är den ende som har existens och liv utan slut i sig själv.

Han är allas och alltings ursprung, den från vilken allting utgår.

Gud Fadern är den ende sanne Guden – därför att Han är allting gudomligt i sig själv och alltings kausala ursprung.

Därför tror de kristna på en enda Gud!

Lägg märke till hur detta löser flera av de problem vi upplevde med de misslyckade gudsbilderna vi såg tidigare. Dels bevaras monoteismen. Dels förblir Gud den högste och ingen filosofisk princip behövs som Gud måste underordna sig.

Dessutom har det här sättet att tänka fördelen att utgångspunkten för en teologi är en *person*.⁵⁵ Att vara teolog innebär inte att vara en abstrakt tänkare, utan att ha en hjärtats relation!

På tal om relation, så kunde ju inte Fadern vara Fader utan relation till ett barn. Låt oss därför nu gå vidare i dopbefallningen med just relationen mellan Fader och Son.

---

51 Joh 1:18a.

52 En mängd bibelord har här efter mycket tankearbete sammanställts av Johannes av Damaskus i *Det första talet mot ikonoklasterna* (omkring 750). Svensk översättning av Olof André, Artos, Skellefteå, 2008.

53 1 Kor 8:6a.

54 1 Tim 6:13-16.

55 Teologen Karl Barth betonar i sina föreläsningar över trosbekännelsen i Bonn strax efter andra världskriget att det sant gudomliga inte är makten, som Europa just upplevt resultatet av, utan fadershjärtat med dess barmhärtighet.

Fadern och Sonen

Det allra mesta som är att säga om relationen mellan Fader och Son är redan sagt. Tidigare i denna uppsats eller i de sidor om kristologi som publicerats förut.

Här behövs därför endast en kort sammanfattning och en betoning av vissa viktiga poänger.

Vi har redan sagt att om Fadern verkligen ska få kallas fader måste Han ha barn, som Han är upphov till och delat med sig av sina egna egenskaper till. Vi ska fortsätta se på detta, men nu huvudsakligen utifrån ett annat perspektiv; Sonens.

Logos

Vi har redan sett hur GT presenterar ett självständigt väsen som har Gud till ursprung och äger Guds egenskaper; *Sofia*. I NT finns en motsvarighet, *Logos*.

Grekiskans *logos* betyder förstås ord. Redan det faktum att johannesprologen talar om Guds *logos* har mycket att säga oss. Guds uttalade ord har ju Gud som ursprung, och eftersom Gud inte kan ljuga, är Hans ord identiskt och ett med Honom själv och ändå skiljt från Honom.⁵⁶

Dessutom användes ordet *logos* för universums sammanhållande och bärande princip. Om Gud var ouppnåelig, så var däremot *logos* närvarande och den som utförde all gudomlig vilja.

Allt detta tillsammans gjorde att de kristna väldigt tidigt använde innehållet i ordet *logos* för att beskriva relationen mellan Fadern och Sonen.

Son

Ibland säger vi att ett barn är sin far upp i dagen. NT beskriver Sonen just så. Åtskild från Fadern, men ändå med alla Guds egenskaper som sina. Sonen är son till Fadern i den mest bokstavliga mening man kan tänka sig.

Fadern som orsak

Om nu Sonen är så bokstavligt son att Fadern är Sonens ursprung får vi ett antal nya frågor att besvara.

Den första frågan är om inte Sonen måste vara en del av skapelsen. Svaret är lika näraliggande i vårt eget språk som enkelt: söner *skapas* inte av fäder, de *föds*.

Skriften väljer att använda detta bokstavligen om Sonen i Apg 13: 33 och Hebr 1:5. Båda citerar Ps 2:7, en psalm sjungen vid kröningen av en ny judisk kung. I GT kan orden inte vara mer än en bild, ett slag av adoptionsformel. Först om den evighetens konung som GT ser fram emot kan det finnas en verkligt bokstavlig betydelse. Guds Son föds, Han är inte skapad.

Den andra frågan är om Sonen alltid funnits. Om Fadern är Sonens upphov och Sonen föds av Fadern, kan man då säga att Sonen alltid har funnits? Svaret på detta är att det finns två olika slag av ursprung, två slags kausalitet.

När vi tänker på orsak (och verkan) gör vi det i vår existens inuti tiden. Om någon vill gå över gatan trycker denne på knappen på trafiksignalen (orsak) och väntar på att bilarna ska få rött ljus (verkan). En sådan kausalitet där orsaken i tiden föregår verkan kallas *temporal* orsak.

Inuti rumtiden är en kausal orsak, det som utlöser en händelse, också temporal (sker först).

---

56 Hippolytos, i sin nattvardsbön, beskriver *logos* som Guds från Honom okiljaktliga ord (omkring 215).

Gud Fadern existerar dock inte i rumtiden. Han finns inte i ett tidsflöde överhuvudtaget. Därför är Han inte temporal orsak till Sonen, enbart kausal. Fadern är upphovet till allt. Även till Sonen. Sonen är född av Fadern. Men utan tid är Fadern inte 'äldre' än Sonen. Sonen är född av Fadern före all tid. Båda har funnits alltid.

Arios

Aristoteles hade i sina studier av naturen konstaterat att djur och växter, till och med mineral, kunde delas upp i grupper. Varje grupp hade särskilda distinkta egenskaper, som skilde dem från alla andra grupper. Inom varje grupp fanns individer med egna små egenheter som gjorde dem till just individer. Platon hade tänkt samma sak, men lagt till en förklaring till varför alla i samma grupp var så lika. Aristoteles struntade i att förklara, han ägnade sig åt att beskriva naturen istället för att filosofera över spännande orsakssamband.

För individen byggde Aristoteles ut resonemanget. Varje individ har två slags egenskaper, menade han. Dels de som är konstanta och gör individen till det den är, både som individ och grupptillhörig. Dels egenskaper som förändras med tiden. En björk har alltid vit bark, men löv har den bara vissa tider på året. En människa har hår på huvudet, men hur långt det är varierar. Med ett grekiskt lånord kallas de egenskaper som kan variera utan att en individ upphör att vara sig själv för *accidenser*.

I Alexandria i Egypten fanns sedan början av 300-talet en elegant, intellektuell präst, som var omtyckt som lysande förkunnare. Han var väl påläst på all sin samtids lärdom och kunde alltså tala till bönder på bönders vis och på de lärde på latin.⁵⁷

Filosofin kan vara en bra tjänare åt teologin, men som vi ska se i fallet Arios, är den en dålig herre.

Arios utgick ifrån de uppenbarade sanningarna att Gud är en och att Han är oföränderlig. Det sista innebär med Aristoteles ord att Gud saknar accidenser. Han har *bara* de egenskaper som gör honom till det Han är. Nämligen den ende sanne Guden.

Vidare noterade Arios att uppenbarelsen inte gav Fader och Son *exakt* samma egenskaper. Fadern är ju utan ursprung medan Sonen är född av Fadern.⁵⁸

Arios filosofiska slutledning⁵⁹ blev att bara *en* av paret Fader - Son kan vara sann Gud, nämligen den som har exakt den sanne Gudens egenskaper. Det måste vara Fadern. Det i sin tur betyder att Sonen inte kan ha samma väsen som Fadern. Sonen måste vara skapad. Eftersom Sonen är inkarnerad som människa är han rimligen från början en skapad andevarelse eller ängel.

Den filosofiska styrkan i Arios tankebygge gav det en oerhörd kraft. Hans lära spred sig snabbt, inte bara i Egypten, där patriarken Alexander året 320 förgäves försökt tala Arios till rätta. Hela den kristna gemenskapen skakades i sina grundvalar. Till slut blev stridigheterna så hårda att själve kejsaren såg dem som ett hot mot imperiets enhet. Därför sammankallade kejsar Konstantin till det första allmänna kyrkomötet sedan apostlarnas tid.

Trehundra och aderton delegater samlades i Nicea (nuvarande Iznik i Turkiet) år 325. De valde att *inte* hålla med Arios i hans filosofiska metodval, utan istället bygga på den mer textnära tolkningen av ordparet Fader och Son som vi sett tidigare.⁶⁰

---

57 Nja, det var nog snarare hantverkare – och lärdomens språk var ju klassisk grekiska. Det citerade talesättet är från svensk stormaktstid.

58 Senare skulle teologerna för att beskriva dessa små faktiskt existerande olikheter använda ett ord ur Hebr 1:3 och säga att Fader och Son har varsin *hupostas* även om de har samma väsen.

59 Christian Braw har skrivit mycket bättre om det här än jag någonsin kan göra; s. 76 i boken *Förnuft och uppenbarelse*. Artos, Skellefteå, 2007.

60 Detta ledde till ett teologiskt gräl, som fortsatte till nästa kyrkomöte, år 381, och ännu inte tycks helt slutfört.

Den helige Ande

Huvudfåran av kristenheten har sedan mötet i Nicea hävdats att Fadern och Sonen har samma väsen. Som en av många möjliga tolkningar av dopbefallningens namn i singularis verkar den bäst summera all annan skriftens undervisning om relationen mellan Fadern och Sonen. Den har hållit att slita på i 1700 år och bör nog betraktas som beprövad teologi och ett fungerande bidrag även till nutida gudsbild.

För att gå vidare vänder vi oss nu till dopbefallningens tredje part; Anden.

Den översättning som används i den här uppsatsen har "den heliga anden". I uppsatstexten används istället "den helige Ande". Översättningen, NT 81 och Bibel 2000, är mer trogna det svenska språket. Anden är neutrum på grekiska, men reale på svenska; vi säger en ande och anden. En bestämning till ett substantiv i reale kongruensböjs på svenska med ändelsen -a. Vi säger den lilla boken, den stora båten och den heliga stolen.⁶¹ Att säga den heliga anden är därför inte, som ofta påstås, att göra anden till något feminint. I uppsatsen används ändå kongruensböjning med e-slut för bestämningar till maskulina substantiv. Inte för att det är språkligt det bästa, utan av gammal hävd och för att undvika missförstånd skrivs här den helige Ande.

Jesu avskedstal

Ingenstans i skriften finns så mycket om den helige Ande samlat på ett och samma ställe som i det stora tal Jesus håller till sina lärjungar sista kvällen de är tillsammans innan Jesu lidande. Materialet är rikt, men vi behöver bara plocka ut några delar för att få en bra bild av vad Jesus menar.

*Jag skall be Fadern, och han skall ge er en annan hjälpare, som skall vara hos er för alltid: sanningens ande. Världen kan inte ta emot den, eftersom världen inte ser den och inte känner den. Men ni känner den, eftersom den är kvar hos er och kommer att vara i er.*⁶²

Jesus förbereder lärjungarna på att han snart ska lämna dem. Han kommer att ersättas av Anden, som Jesus kallar "en annan hjälpare". Det grekiska ordet *allos* används i jämförelser och betecknar en annan likadan.⁶³ Ordet kan beteckna exakt väsenslikhet, som för enäggstvillingar, men också någon som är mycket lik, men ändå med en egen grundläggande identitet. Ett bra exempel är de två kontrahenterna i ett par skor, vars likhet på grekiska beskrivs med ordet *allos*.

Jesus lovar alltså sända en ersättare för sig själv som visserligen har sin egen identitet⁶⁴ men ändå med i stort sett samma egenskaper som Sonen, som ju har samma egenskaper som Fadern.

*Jag skall icke lämna eder faderlösa; jag skall komma till eder.*⁶⁵

På grekiska lovar Jesus att inte lämna någon *orphanos*, föräldralös. Han sänder alltså Anden inte bara för att ersätta sig själv, utan också för att ersätta Fadern.

*När Hjälparen kommer, som jag skall sända er från Fadern, sanningens ande, som utgår från Fadern, då skall han vittna om mig.*⁶⁶

Till slut avslöjar Jesus att även Anden har sitt ursprung i Fadern. Inte skapad, som vi; inte född, som Sonen; utan utgående.

Ett sätt att sammanfatta har sedan länge varit att Anden utgår från Fadern genom Sonen.

---

61 Detta är Vatikanens officiella namn. Det används inte här för att uppsatsen bygger på påvlig auktoritet, utan som en pedagogisk parallell till den heliga anden. Båda har realsubstantiv med bestämningar som slutar på a.

62 Joh 14:16-17.

63 Hade Jesus menat att Anden var helt annorlunda än Jesus hade han använt ordet *heteros*, en annan, olik.

64 Senare skulle man på grekiska säga att det handlar om en tredje *hupostas* vid sidan av Faderns och Sonens.

65 Joh 14:18, i 1917 års språkdräkt. Den används här för att lyfta fram en mer bokstavlig betydelse av grundtexten.

66 Joh 15:26.

Apostlarnas undervisning

Jesus gav aposteln Petrus det särskilda uppdraget att vara apostlarnas talesman och den som skulle ha sista ordet om meningarna gick isär.⁶⁷ Näst Jesus själv blir det därför vår uppgift att lyssna till Petrus och vi gör det i ett av hans svåra samtal. I Jerusalem misstänks Ananias och Safira för att försöka lura till sig en status de inte ska ha.

*Då sade Petrus: ”Ananias, hur har Satan kunnat fylla ditt hjärta, så att du försöker lura den heliga anden och tar undan en del av pengarna du har fått för din jord? Var den inte din så länge du ägde den, och förfogade du inte över pengarna när den var såld? Hur kunde du komma på tanken att göra så? Det är inte människor du har försökt lura, utan Gud.”*⁶⁸

Bibelskolorna i Jerusalem vid den här tiden utgick ifrån att skriften var Guds svar på de troendes alla problem, önskemål och frågor. Samtidigt hävdade de aldrig att det alltid skulle vara enkelt att hitta detta svar. De liknade skriften vid ett hav. Det första vi ser är ytan och den är stor nog. Men under ytan på havet finns ett djup. På samma sätt går det att utan slut fördjupa sig i skriften och ständigt hitta svar på frågor som inte ställts förut.

För att hämta fram rikedomarna ur skriften utvecklades ständigt nya metoder. En av dem var att få ny information genom att sammanställa parallellställen. Vi kan använda den metoden här:⁶⁹

du försöker lura den heliga anden

du har försökt lura ... Gud

Det är en näraliggande tolkning att se parallelliteten i Petrus frågor som en antydning om en mycket nära likhet och relation mellan Anden och Gud själv; alltså som grund för att påstå att Anden är Gud.⁷⁰

Vem av apostlarna som står näst i rang efter Cefas är omstritt,⁷¹ men ser vi till litterär produktion måste det vara Paulus, som skrivit en tredjedel av NT. Han har en svårläst vers vi behöver titta på.

*Herren, det är Anden, och där Herrens ande är, där är frihet.”*⁷²

Den grekiska grammatiken innebär att Anden är identisk med den som i den här texten kallas Herre. Paulus använder ordet Herre, *Kurios*, nästan uteslutande om bara två. Dels om Herren Jesus Kristus. Dels om Gud Fadern.⁷³ I det senare fallet är det den grekiska översättningen han använder som står för inspirationen genom att ha bytt ut det gudomliga namnet mot *Kurios*.

Paulus är noga med att skilja på dessa båda, men ibland måste han av grammatiska skäl ge upp den tydligheten. Här kan vi alltså inte veta om det är Fadern eller Sonen som Paulus avser. Det blir med Pauli ord lika rätt vilken vi än väljer. Men Fadern och Sonen är inte samma person, så Anden kan inte vara exakt identisk med båda två. Bara om vad Paulus avser är en väsenslikhet mellan Fader, Son och Ande blir grekiskan fullständigt begriplig. *So, let's go for that.*

67 Det är i alla fall så den judiska lärjungaskaran skulle uppfatta det Jesus säger på arameiska om att ge Petrus nycklarna till att lösa (tillåta) och binda (förbjuda) i den berömda kallelsen Cefas får i Matt 16:16-18.

68 Apg 5:3-4. Lägg märke till att det faktiskt inte står att Ananias och Safira var medlemmar av församlingen. De kanske bara försökte använda de troendes krets för att få bli beundrade och upphöjda – för något de inte var.

69 I varje fall om vi vill vara bibelläsare i apostlarnas efterföljd. Att bibelskolorna i Jerusalem haft stort inflytande på vårt NT är budskapet i Richard Longeneckers bok *Biblical exegesis in the apostolic period* Eerdmans, 1975.

70 I så fall som en väsenslikhet på det sätt som uttrycks mellan Fadern och Sonen i johannesprologens ”Ordet var Gud.”

71 Mark 10:35 – 38 m.fl.

72 2 Kor 3:17.

73 Det är i svensk översättning som 2 Tim 1: 18 ser ut som en ogenomtänkt störande upprepning. Vad Paulus skrev var helt otvetydigt hans hopp om att Sonen ska vara orsak till att Onesiforos visas barmhärtighet av Fadern.

Slutsatser

Vi har sett hur Paulus omkring år 55 talar om tron på en enda Gud och en enda Herre

vi [har] bara en Gud, fadern från vilken allting utgår och som är vårt mål, och bara en herre, Jesus Kristus genom vilken allt är till och genom vilken vi är till.⁷⁴

Vi kan se hur detta utgör stommen till Nicenska trosbekännelsens beskrivning av relationen mellan Fader och Son år 325:

Jag tror på en enda Gud, allsmäktig Fader, skapare av himmel och jord, av allt, både synligt och osynligt; och på en enda Herre, Jesus Kristus, Guds enfödde Son, född av Fadern före alla tider, Ljus av Ljus, sann Gud av sann Gud, född och icke skapad, av samma väsen som Fadern, på honom genom vilken allt blev till;⁷⁵

Konciliedelegaterna har här kort sammanfattat vad de läst ut ur sina Biblar.⁷⁶

Utgående från vad som sagts på de föregående sidorna kunde man förvänta sig något motsvarande om relationen till Anden. Emellertid!

I Nicea – sägs ingenting. Frågan är inte uppe till diskussion där, det som står i centrum är frågan om Sonen har samma väsen som Fadern, eller om han är skapad av Fadern, som Arios lärde.⁷⁷

I Konstantinopel år 381 – sägs:

Vi tror på den heliga Anden, som är Herre och ger liv, som utgår från Fadern, som tillbeds och äras med Fadern och Sonen och som talade genom profeterna.⁷⁸

Texten är hämtad från ett antal bibelord (flera av dem har vi redan läst) men också från en liturgisk lovprisning med liknande uppbyggnad som dopbefallningen och uppenbarligen uppfattad som så gammal att den kunde ses som ett argument från den allra första tiden.⁷⁹

Källorna berättar att delegaterna i Konstantinopel var oeniga om Anden, så oeniga att 381 års trosbekännelse, för att kunna samla majoriteten av de närvarande, fick undvika att kalla Anden Gud. Skriftstödet uppfattades vid den här tiden helt enkelt för svagt för att säga så. Där och då.

Först någonstans i mitten av 500-talet är tiden mogen för att så som Jesus och apostlarna gjort helt jämställa Anden med Fadern och Sonen:

*Faderns och Sonens och den Helige Andes gudom är en enda, lika i ära och lika i evigt majestät.
Sådan Fadern är, sådan är Sonen och sådan är även den Helige Ande.
Oskapad är Fadern, oskapad Sonen och oskapad den Helige Ande.
Omätlig är Fadern, omätlig Sonen och omätlig den Helige Ande.
Evig är Fadern, evig Sonen och evig den Helige Ande. - - -
Sammalunda är Fadern allsmäktig, Sonen allsmäktig och den Helige Ande allsmäktig. - - - - -
Så är Fadern Gud, Sonen Gud och den Helige Ande Gud.
Så är Fadern Herre, Sonen Herre och den Helige Ande Herre.⁸⁰*

Uppenbarligen är teologiskt arbete en långsam tankekrävande process! Låt oss fortsätta och se om vi kan komma längre – eller hitta något sätt att beskriva det vi kommit fram till enklare och tydligare.

74 1 Kor 8:5 - 6.

75 Översatt till svenska av Finsk-ortodoxa kyrkan, för Chrysostomosliturgin, 2012.

76 Vi hänvisas återigen till de kristologiska texter AAK redan publicerat på annan plats som förklaring.

77 Arios var inte med i Nicea, men han hade tillräckligt många anhängare där för att hans argument skulle bli korrekt återgivna och noggrannt genomarbetade – i slutänden visade sig dock arianerna vara i minoritet.

78 Ur tredje artikeln av Nicenska trosbekännelsen, översatt för Chrysostomosliturgin av Finsk-ortodoxa kyrkan 2012.

79 I många liturgier finns den fortfarande kvar: *Ära vare Fadern och Sonen och den helige Ande! Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara, från evighet till evighet. Amen!*

80 Ur Athanasianska trosbekännelsen. Översatt av Hjalmar Lindroth för *Concordia Pia* Diakonistyrelsen, 1957.

Fadern, Sonen och den helige Ande

Fadern är av ingen gjord eller skapad eller född.

Sonen är av Fadern allena – icke gjord eller skapad – utan född.

Den helige Ande är av Fadern och Sonen – icke gjord eller skapad eller född – utan utgående. - - -

Och bland dessa tre personer är ingen den förste eller den siste, ingen den störste eller den minste, utan alla tre personerna äro sinsemellan lika eviga och lika stora, så att i allt, som ovan sagts, de tre personerna böra dyrkas i en gudom och den enda gudomen i de tre personerna.⁸¹

Ett halvt millennium av tankearbete summeras i den enkla satsen ”en gudom i tre personer”. Har det lett oss närmare en bild av Gud? Kan vi föreställa oss vad det innebär? Målet med tankearbetet är ju att, utgående från uppenbarelsen, försöka förstå så vi kan förklara. Kan vi göra det nu? Eller är det på sin plats att fortsätta mot en tydligare och enklare bild?

Likheter och olikheter

Vi har sett både bibeltexterna och trosbekännelserna tala om likheter såväl som olikheter hos Fader, Son och helig Ande. Vi har hört lovsången i fornkyrkans liturgi upphöja och förhålliga dem alla tre.

Uppenbarligen är det rätt att tänka att Fader, Son och Ande är mycket lika. De har i stort sett allting gemensamt. Vi såg det redan i dopbefallningen. I berättelsen om den förlorade sonen i Luk 15 använder Jesus ett grekiskt ord för familjens egendom, den som förvaltades av fadern, men ägdes gemensamt och som den yngre brodern ville ha sin del av. Det ordet har kommit att användas också för allt Fadern och Sonen och Anden har gemensamt.

Samtidigt är likheterna, om än stora, inte helt fullständiga. Fadern är fortfarande Fader, Sonen är Son och Anden förblir Ande. De har, var och en, just dessa olikheter som grund för sin existens, som en underliggande orsak till att Fader, Son och Ande kan särskiljas från varandra.⁸²

Efter mycket diskussioner kom den grekisktalande kristenheten att sammanfatta sin teologi i orden ”en ousia i tre hupostaser” någon gång omkring år 400.

På latin var det Tertullianus som omkring år 200 valde orden ”en substans i tre personer”.

Enkelt och språkligt klart blev det till slut. Återstår att åskådliggöra det i bra bilder. Först bör vi dock återvända till dopbefallningen och knyta upp några fortfarande lösa trådar.

Ett enda namn

Dopbefallningen, där Faderns och Sonens och Andens namn står i singularis, antyder möjligheten av att i det gemensamma för dessa tre (substansen eller ousian) ligger att de alla tre bär ett och samma namn.

Mot bakgrund av vad skriften sagt om dessa tre och deras gemensamma gudomlighet är det ju den naturliga frågan om det gemensamma namnet de bär är Namnet över alla andra namn⁸³, det som vid Sinai uppenbarades för Mose?

---

81 Ur Athanasianska trosbekännelsen. Översatt av Hjalmar Lindroth för *Concordia Pia* Diakonistyrelsen, 1957.

Lägg märke till det heterodoxa uttrycket att Anden är av Fadern och Sonen utgående. Det stämmer inte med Joh 15:26, inte heller med den ursprungliga texten av Nicenska trosbekännelsen från 381. Det är därför vi vet att denna s.k.

Athanasianska bekännelse är från tidigast 500-talet. Det var nämligen i Spanien på 500-talet det började sägas att Anden utgår från både Fadern och Sonen.

82 Till det kommer förstas att de i frälsningshistorien gör olika saker. De olikheterna är radikalt mycket större än hur olika Fader, Son och Ande är.

83 2 Mos 3:14. De hebreiska konsonanterna Yhwh, vars vokaler gått förlorade och som vid synagogans läsning av skriften normalt uttalas Schemah, Namnet (på arameiska – på hebreiska kommer bestämda artikeln först: HaSchem).

En genomgång av citaten i NT visar att texter med Namnet, som i GT syftar på Israels Gud, i NT syftar på Sonen. Det är en stark indikation på att det gemensamma namnet verkligen är Namnet. Exempel⁸⁴:

*Här börjar glädjebudet om Jesus Kristus, Guds son. Som det står skrivet hos profeten Jesaja:
"Se, jag sänder min budbärare före dig, han skall bereda vägen för dig. En röst ropar i öknen: Bana väg för Herren, gör hans stigar raka."⁸⁵*

Ty om du med din mun bekänner att Jesus är herre, och i ditt hjärta tror att Gud har uppväckt honom från de döda, skall du bli räddad. . . .

"Ty var och en som åkallar Herrens namn skall bli räddad"⁸⁶

om Sonen [säger han]: . . . "Du, Herre, lade i tidens början jordens grund, och himlarna är dina händers verk."⁸⁷

På motsvarande sätt introduceras i NT flera GT-citat med orden "så säger den helige Ande", medan det framgår att den ursprungliga texten i GT uttalats av Namnet. Ett exempel:

Därför, som den heliga anden säger: "förhärda inte era hjärtan som under upproret, på utmaningens dag i öknen, då era fäder utmanade mig och satte mig på prov, fast de hade sett mina gärningar."⁸⁸

Det faktum att Namnet bärs gemensamt av Fader, Son och Ande förklarar de texter i GT, där fler än en bärare av Namnet nämns vid sidan av varandra. Ett sådant exempel är när Abraham får besök av Namnet. De går gemensamt för att se Sodom, och trots Abrahams förbön förstörs staden av eld som regnar ned från Namnet i himlen.⁸⁹

Det var en av kyrkohistoriens giganter, Augustinus, som förstod det vi just har tittat på. Han gav sig också i kast med att försvara den klassiska kristendomens gudsbild mot Arios anhängare. Till det vänder vi oss nu.

Kärlekens ande

Arios hade utgått från filosofins sätt att kategorisera egenskaper hos grupper och individer. De i sin tur byggde på Aristoteles naturvetenskapliga observationer. Ungefär ett århundrade senare framförde så Augustinus tvivel på metodvalet: hur skulle naturvetenskapligt baserade begrepp kunna vara grund för en teologi?

Som alternativ till Arios utgångspunkter lanserade Augustinus *kärleken*. Eftersom skriften säger att Gud är kärleken,⁹⁰ är det den som ska ligga till grund för en gudsbild, tänkte Augustinus. Men kärleken kan bara finnas där det finns någon som älskar, någon som blir älskad och en anda av kärlek. På så sätt argumenterar Augustinus för att en kärlekens Gud *måste* vara treenig.

Fördelen med Augustinus' gudsbild var att den desarmerade Arios. Tyvärr medförde den också flera nackdelar. Den helige Ande förvandlades till en opersonlig abstrakt princip, en kärlekens atmosfär eller något liknande. De delar av kristenheten som var latinsktalande och tog till sig Augustinus gudsbild kom under mer än ett och ett halvt årtusende att i stort sett aldrig tala om Anden.

Skillnaden i identitet mellan Fader och Son gick förlorade. Augustinus hävdade att skillnaden mellan dem bara bestod i deras relation, inte i en underliggande identitetsskillnad. Dessutom försvann Fadern som grundläggande person och ursprung för gudomen. Med det togs ett steg tillbaka till ruta ett, där teologerna måste förklara varför kristna inte tror på flera gudar.⁹¹

84 Som nämnts tidigare används i grekiska bibeltexter (NT och GT översatt) ordet *Kurios* för arameiskans Schemah.

85 Mark 1:1-3, som tillsammans med de två andra synoptikerna citerar Mal 3:1.

86 Rom 10:9, 13. Den senare versen citerar Joel 2:32.

87 Hebr 1:8a, 10. Den senare versen citerar Ps 102:26, med Namnet upprepat från verserna 2 och 13.

88 Hebr 3:7a, 8-9, som bygger på ett citat av Ps 95:8b-9.

89 Berättelsen i 1 Mos 18-19. Läs särskilt 18:1 och 19:24.

90 1 Joh 4:8b.

91 En noggrann analys av Augustinus misslyckande finns i Erickson *Christian theology* Baker books, 1998, ss 364 f.

Den monarkiska gudsbilden

Gud vore allt bra liten om vi kunde förstå allting. Augustinus behöver inte skämmas för att han inte nådde ända fram med sin teologi. I det är han i gott sällskap – förmodligen med oss allihop. Vilket eder oss till ännu ett misslyckat försök att bygga en gudsbild, lanserad två sekler före Augustinus.

Den har senare kommit att kallats monarkisk, därför att den rangordnar Fadern, Sonen och Anden. Utgående ifrån att Fadern är ursprung och källa, ges Fadern högsta rang, och Sonen och Anden beskrivs som underordnade.

Det är sant att NT beskriver att Sonen har *fått* allt det han har av Fader. Det är ju vad det innebär att vara Son, att ha fått sitt liv och sina egenskaper av en Fader. Det räcker med att vi återvänder till dopbefallningen som vi utgick ifrån. Jesus inleder den med orden ”åt mig har *givits* all makt”.⁹²

Men NT är också tydligt i sin beskrivning av Faderns generositet. När han ger till Sonen håller Fadern ingenting tillbaka.⁹³ Sonen är Faderns *jämlike*.⁹⁴

Detta innebär att den monarkiska gudsbilden, trots att den i övrigt är så nära NTs text, faller på eget grepp. Det finns ingen rangskillnad mellan Fader, Son och Ande.

Bilder

Jag tror för att jag ska förstå. Vad har vi då förstått? Att en bra gudsbild beskriver Fadern som källa, Sonen som född och Anden som utgående från Fadern genom Sonen samt att förutom detta de tre som varandra lika och varandras jämlingar i gudomligt majestät och makt.

Inte alla föredrar att tänka i ord eller abstrakta begrepp. För flera av oss kan bilder vara bra. De gör det lättare att kommunicera något som annars kräver många ord.

Redan under kristenhetens första århundraden presenterades flera sådan bilder.⁹⁵

Många har gemensamt att de bygger på flödet av liv, som bara Fadern har i sig själv, men som Han generöst ger till både oskapat och skapat.

En bild utgår från ljuset. Fadern motsvaras av solen, Sonen av ljusstrålen och Anden av värmen vi kan känna när ljuset träffar oss.

En annan bild utgår från vattnet. Fadern är källan, Sonen akvedukten och Anden fontänen, vilka alla tre behövs för att vi ska få del av klart, friskt, levande vatten.

En tredje bild är rosen. Fadern som rot, Sonen som träd och Anden som blomma utgör en väldoftande analogi att njuta av.

Författarens egen favoritbild är tulpanen. För den består av tre delar, olika nog att kunna skiljas från varandra, men omöjliga att hävda att de inte var och en är tulpan. Det finns en lök, som har liv i sig själv och är upphovet till de båda andra. Tulpanlöken motsvarar Fadern. Det finns en stjälk, som växer fram ur löken och blir den första synliga delen av tulpanen. Den motsvarar Sonen, som ger oss Faderns uppenbarelse. Till slut flödar lökens liv genom stjälken till själva blomman. Blomman är lik Anden, den som är den nu mest aktive i frälsningshistorien. Genetiskt är de alla lika. Både var och en för sig och tillsammans är de en tulpan.

---

92 Matt 28:18.

93 Joh 3:34-35

94 Fil 2:6.

95 De finns samlade i olika böcker av trehundralets största kyrkolärare, de Kappadokiska fäderna. Här vill jag passa på att lyfta fram deras stöd, hjälp, förmanare och lärare, äldre syster till två av dem, Makarina, utan vilken de knappast blivit de både odmjuka och välutbildade teologins pelare Gud kallat dem till.

Avslutning

Ingen betraktelse över Gud skulle vara fullständig utan den allra äldsta analogin, från omkring år 160. Den säger helt enkelt att Gud har två händer som Han sträcker ut till tjänst för världen, händer som alltid samarbetar i allt Gud gör i frälsningshistorien.⁹⁶

Det räcker med att tänka över Iraeneus bild för att beskriva Gud som treenig för att förstå att med tiden har västkyrkan kommit allt längre bort från den bibliska monoteismen och närmar sig tron på tre olika gudar. Något sådant underlättar inte dialogen med de andra abrahamitiska trosriktningarna i världen. Liksom gemenskapen mellan kyrkorna är beroende av en återgång till vad kristna alltid och överallt en gång trott, är religionsdialogen beroende av en återgång till en äldre, mer ursprunglig gudsbild.

En betraktelse skulle heller inte vara fullständig utan en tillämpning. En kristen gudsbild förmanar oss att inte bara söka Gud, ty det gör människor i alla religioner. Det går inte att söka Fadern utan att söka Sonen.⁹⁷ Men det går inte heller att leva som Sonen vill utan en nära gemenskap med Anden.⁹⁸

Låt oss alltså ivrigt söka Anden och Andens gåvor för att kunna avsluta Faderns verk på jorden så att Sonen ska kunna komma tillbaka! Och då finns det en högre väg än alla andra: Kärlekens väg!

Kärleken är tålmodig och god. Kärleken är inte stridslysten, inte skrytsam och inte uppblåst. Den är inte utmanande, inte självisk, den brusar inte upp, den vill ingen något ont. Den finner inte glädje i orätten men gläds med sanningen. Allt bär den, allt tror den, allt hoppas den, allt uthärdar den. Kärleken upphör aldrig.⁹⁹

---

96 Iraeneus av Lyon, lärjunge till Polykarpos av Smyrna, som personligen kände aposteln Johannes.

97 1 Joh 2:23.

98 Joh 14:26, 15:26-27, 16:13; Apg 1:4-8.

99 Ur Pauli berömda Kärlekens lov; 1 Kor 13:4-8.